

en de heerlijkheid der volkeren" (Openb. 21:26).

De Christen is dus door de herscheppende werking des Heiligen Geestes in Christus mensch Gods; mensch naar Gods bedoelen; weet zich verantwoordelijk aan God en gebonden aan Zijn ordonnantien — als aan Zijn eigen levenswet.

Hier is dus geen sprake meer van heteronomie: „Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven en zal die in hun hart schrijven, en Ik zal hun tot een God zijn en zij zullen Mij tot een volk zijn" (Jer. 31:33). Noch heteronomie dus, noch autonomie, maar theonomie.

Met Christus gestorven; in Zijn dood gerechtvaardigd, doen door Zijn kracht ook opgewekt tot een nieuw leven. „Uw Woord is mij een licht op mijn pad".

(Wordt vervolgd.)

Vinkeveen. (U.) P. A. A. KLÜSENER, V.D.M.

Woestijnliederen.

...en aldaar zal zij zingen als in de dagen harer jeugd. Hos. 2:14.

Het zingen heeft Israël vergeten in de dagen harer voorspoed.

Ja, ze zingen in Israël nog wel, maar het is het echte zingen niet. Ze zingen nog die oude tempel-psalmen, maar het hart is er niet bij; het is zingen alleen met de lippen en dat is een walging in het oor van den Heilige Israëls, die toornig Amos heeft laten zeggen: „doe het getier uwer lippen van Mij weg! En met hun hart zingen zij de liederen van woeste afgodafeesten.

Maar het echte blijde zingen ter eere van hun God zooals in de dagen van vroeger, de dagen der blijde jonge liefde tot hun God, dat zingen zijn ze vergeten en dat hebben ze verleerd.

Maar hun God leert het hun weer.

De woestijn komt. De ballingschap naar Assyrië en daar temidden van de ellende, daar gebeurde het wonder.

Daar zijn de afgoden weg. De band is gebroken. De betoovering is geweken. De oogen gaan open voor de realiteit. En als daar de Heere komt om de afgedwaalden weer terug te brengen tot Zich daar in de woestijn, dan gaan ze zingen het lied der boete, het lied der verlossing, het lied der aanbidding.

Dan zingen zij in God verblijd
Aan Hem gewijd
Van 's Heeren wegen.

Gods doen herhaalt zich eindeloos.

De maatschappelijke en staatkundige en financiële ellende is tot een wereldcrisis geworden. Haar karakter is op velerlei wijze gezegd. Zij heeft voor het volk van God een heel bijzondere betekenis. En voor het kind van God dat was verdwaald.

Ja, „het leefde nog wel mee", het was nog wel kerkisch en godsdienstig. Het zong op Zondag zijn psalmen nog wel.

Maar het ging van harte niet meer. Het hart was zoo vol met de dingen van beneden, zoodat er bijna geen plaats meer was voor den Heere en Zijn dienst.

Toen kwam de ellende. Dat was de woestijn. Daar zijn de afgoden weg. De feesten. Het drukke moeilijke leven waarin het hart klopte en dat alles in beslag nam.

Maar nu in de crisis is dat alles weg. Nu is bij meer dan een de band gebroken. De verdwazing en betoovering weg.

Er is in de woestijn bij veel van Gods kinderen weinig overgebleven. Maar als zij daar hun God weervinden, dan zingen zij weer het lied van hun geloof.

...

In de wereldellende blijft er bijna geen lied meer overig.

In den nacht verstomt het woeste zingen.

Maar God geeft zelfs psalmen in den nacht en in de woestijn. Het lied van boete; ik heb gedwaald als een verloren schaap. Het lied van verlossing; maar de Heer zal uitkomst geven. Het lied van aanbidding:

Dan zingen zij in God verblijd
Aan Hem gewijd
Van 's Heeren wegen.

Lezer hebt gij dat zingen misschien reeds bij de gratie Gods geleerd in de woestijn?

C. B.

KERKELUK LEVEN

Prof. v. d. Leeuw over mijn „Lied van den haat".

Onder „Perschoon" vindt de lezer een artikel van Dr. Berkouwer, waarin deze iets zegt over den bundel „Dogmatische brieven" van Prof. Dr. G. van der Leeuw; men weet, dat deze brieven eerst verschenen zijn in het ethische orgaan, dat zich aandient als „Algemeen Weekblad". Onder Dr. Berkouwers artikel schreef ik enkele zinnen, de laatste behelsde de mededeeling, dat ik eens informeren zou bij Prof. van der Leeuw, wien hij eigenlijk op het oog had, toen hij het had over den predikant, die zijn brieven bij hun verschijning had begeleid met een al luider klinkend lied van den haat.

Prof. van der Leeuw was zoo vriendelijk, mij onmiddellijk op de inmiddels gestelde vraag te antwoorden, en tevens mij op mijn verzoek toe te staan te publiceren, wat ik bij dezen dan ook hier mededeel; dat inderdaad Prof. van der Leeuw — wat ik natuurlijk onmiddellijk vermoedde — aan mij, en aan wat ik, toen ik nog te Rotterdam-Delfshaven predikant was, in „De Reformatie" schreef, gedacht heeft, toen hij volgende woorden neerpande in zijn „Inleiding":

„...Nu wordt ons de laatste mogelijkheid ontnomen om op het overgeleverde te steunen. Nu moeten wij het geloof zelf zoeken. Wij kunnen weer daar beginnen, waar wij toch eigenlijk, ondanks alle overlevering en gewoonte, altijd gestaan hebben: bij het natuurlijke ongeloof. En wij kunnen weer bidden: Heer, ik geloof, kom Gij mijn ongeloof te hulp.

Er zijn er, die het niet hebben kunnen, dat men zoo bij het allergeeueste begint en niets vooronderstelt. Zij moeten in dezen tijd wel een zwaar leven hebben. Soms zijn zij er echter niet minder luider om. Een predikant heeft in een weekblad deze Brieven, naarmate ze verschenen, begeleid met een steeds luider klinkend lied van den haat. De Brieven zouden het geloof onderrichten, omdat ze er anders over spreken dan gewoonlijk geschiedt. Aan argelooze christenen zou onder schoon schijnende oude termen een dogma worden voorgehouden, dat niet het ware is.

Inderdaad, — wie meent, dat de zin van het dogma voor altijd vast ligt in de traditionele meeningen van bepaalde vaderlandsche kringen, doet beter deze Brieven niet te lezen.

Er zijn er echter ook — het is reeds gebleken —, die aan deze Brieven iets hebben gehad. Zij meenen met den Schrijver, dat elke tijd zijn eigen weg moet vinden tot het Dogma der Kerk. Zij meenen, dat God tot elk geslacht spreekt, op de wijze van dat geslacht, dezelfde eeuwige Waarheid..."

Tot zoover Prof. van der Leeuw, dien ik, naar ik meen, hier voldoende heb geciteerd, om misverstand te voorkomen.

...

Wanneer ik vervelend word, moet het me maar vergeven worden: ook al weer aan Prof. van der Leeuw verwijt ik, dat hij, precies zooals vele anderen, nalaat, mij eerlijk te citeren, en toch over wat ik schreef, spreekt. Waarom die onbillijkheid? Ik heb nooit over Prof. van der Leeuw geschreven, zonder hem letterlijk te citeren. Maar hier is van letterlijke aanhaling geen sprake.

Wel degelijk evenwel moet ik me beklagen over een onjuiste weergave van wat ik werkelijk schreef. Ik zal wat ik tegenover Prof. van der Leeuw onrechtvaardige, en een ietwat hoogmoedig-groepsbewustzijn verradende uitslating op te merken heb, in enkele punten samenvatten.

a) In de eerste plaats: als Prof. v. d. Leeuw de tegenstelling tusschen mij, en wie het met mij eens zijn ter eere, en hen, die „aan deze Brieven iets hebben gehad" ter anderzijde, zoo stelt, als 't hier wordt voorgehouden, min of meer, dan is die tegenstelling onzuiver gesteld. Immers, zij „die er iets aan gehad hebben", meenen, met den schrijver, naar diens eigen verklaring, dat elke tijd zijn eigen weg moet vinden tot het dogma der kerk. Die anderen schijnen dan het andere standpunt ingenomen te hebben.

Wij gaan opzettelijk niet in op de anders interessante vraag, of het waar is, dat elke tijd zijn eigen weg moet vinden tot het dogma der kerk.

Immers, zouden wij die vraag gaan behandelen, dan zou men nog den indruk kunnen krijgen, alsof onzerzijds inderdaad gesproken was over den „weg", waarlangs Prof. van der Leeuw gekomen was tot „het dogma van de kerk".

En wij hebben daar niet over gesproken.

Om deze nuchtere reden niet: wij gelooven, dat Prof. van der Leeuw op geen enkelen weg gekomen is tot „het dogma der kerk".

Ons bezwaar tegen zijn brieven was juist, dat het dogma der kerk er geheel en al in teloor gaat. Van dat dogma is niets, dat nog dogma heeten mag, overgebleven. Ik zou trouwens ook niet weten, wat „de kerk" is, die hier door Prof. van der Leeuw bedoeld wordt, als hij spreekt over het „dogma der kerk", waartoe hij denkt gekomen te zijn. Ook dat heb ik indertijd rondweg geschreven. Ik heb erop gewezen, dat Prof. van der Leeuw wel de Twaalf Artikelen „bespreekt", maar dat hij intusschen den inhoud van die Twaalf

Artikelen op meer dan één punt tegensprekt, er mee afreken, voor altijd. Ik beweerde, en beweer nog, dat de eigen woorden van Prof. van der Leeuw bewijzen, dat hij NIET geloofd, wat de Twaalf Artikelen belijden. En ik heb dat gedemonstreerd aan zijn eigen woorden, en ben bereid, het nog duidelijker te zeggen, als Prof. van der Leeuw het mocht verlangen.

Hij heeft dus geen „dogma" overgehouden, want een dogma is op zijn minst iets, dat door en voor een gemeenschap vast ligt, althans vastgelegd is, maar het is niet datgene, wat iemand er nog van meent overeind te kunnen houden. En wat voorts die „kerk" betreft: Prof. van der Leeuw heeft niet een weg gevonden naar het dogma van de kerk, doch hij heeft een weg, een der zoo-veelste eigen wegen betreden, die van het dogma der kerk afvoeren. Van elk dogma van elke kerk.

Maar hij heeft dat gedaan onderwijl hij op dien „eigen weg" al maar door hardop de „formulieren" van de „kerk", van alle christelijke kerken nog, reciteerde. Op „zijn" weg ontbrak bij den ingang het anders meer en meer gebruikelijke waarschuwingsbordje: „eigen weg". Dat vooreerst. En dan bovendien: velen denken, dat, wie de formulieren der kerk nazet, daarmee het dogma der kerk nasprekt. Zoo komen de menschen tot het wanbegrip, dat Prof. Dr. G. van der Leeuw een weg heeft gevonden naar het dogma van de kerk. Maar dat is toch een vergissing.

b) Het is dan ook een waan, als Prof. van der Leeuw voorts van zichzelf en van zijn medestanders zegt, dat zij beginnen bij „het allergeeueste", hetwelk, overgezel zijnde, ook betekent (tot mijn verbazing): „het natuurlijke ongeloof"; en dat zij met elkaar zoo „niets vooronderstellen". Ik versta niet wel, hoe iemand zoo spreken kan in dezen tijd. Om een „recent" woord van iemand, die aan Prof. van der Leeuw brieven wel wat „zal gehad hebben" (De Noordmans) te bezigen: ik begrijp niet, hoe Prof. van der Leeuw datgene, wat hij houdt voor „Gods Woord" en voor het „evangelie", nog eens weer kan „beduimelen" met het antieke vrijzinnigheidsparmantigheidje van die afwezigheid van het vooroordeel. Het klinkt wel sterk, en het „helpt" ongetwijfeld, wanneer er van die half intellectueelen zijn, die zich wijs maken, dat ze met het gereformeerde gebroken hebben, en nu met hun stukken en brokken zich kunnen laten opbergen in een of ander asiel, b.v. dat van den „eigen weg" van Prof. van der Leeuw, of van iemand anders. Maar ik wil die half-intellectueelen toch even aan de ooren trekken, en hen verzoeken de eerste woorden te lezen van het tweede deel van Prof. van der Leeuw's eerste opstel: „Wij belijden op grond van het Woord Gods... Het is de vooronderstelling van ons belijden".

En nu weet ik wel, dat dat „Woord Gods" hier heel wat anders is, dan wanneer men het elders vermeld vindt.

Maar ik weet toch ook, dat het volgens Prof. Dr. G. van der Leeuw o.m. dit wil zeggen: „God is een sprekende God, een God, die tot menschen komt. Hij sluit zich niet op in zijn huisje, dat is zijn hemel. Hij is niet „gereserveerd", zooals wij wanneer wij, in een weinig sympathiek gezelschap onze woorden zoo veel mogelijk beperken".

En nu zou ik aan die intellectueelen, voorzooze ze nog niet door Prof. van der Leeuw's groeps-verzekerdheid ingepalmd zijn, willen vragen: maakt ge u nu nog wijs, heusch, dat Prof. van der Leeuw geen „vooroordeel" heeft? Hij zegt het zelf wel zoo, maar hij zegt het ook anders. Maak ge u heusch wijs, dat deze onderstelling, den vooronderstelling, over het „spreken Gods", over een niet-in-zijn-huisje-blijvend God, „het natuurlijke ongeloof" is, „waar wij toch eigenlijk altijd gestaan hebben"?

Maar de geschiedenis van de wijsbegeerte be-wijst, dat het heel anders is.

En beeldt ge u, zoo zou ik nog verder willen vragen, beeldt ge u nu werkelijk in, dat Prof. van der Leeuw een vooroordeel-loos, of „oecumenisch" woord spreekt, als hij zoo maar „vooronderstelt", dat God in zijn spreken niet „gereserveerd" is? Dan vergist ge u; er zijn er anderen, b.v. de Gereformeerden, die bereid zijn, hun opvatting van Gods spreken aldus in de taal van Prof. van der Leeuw uit te spreken, dat ze verklaren, dat hun inziens God wel degelijk „gereserveerd" is in zijn spreken. Zoo gereserveerd, als — om met Calvin te spreken — de paedagog is, die zijn kind-leerling bereiken wil. Zoo gereserveerd, als de rechter-menschenkenner het is, die verlangt, dat aan den schuldigen man dan voor hem „alle onschuld benomen worden zal".

En ziet gij nu niet, zoo zou ik willen concluderen, dat dus Prof. van der Leeuw van die ZIJNE vooronderstellingen uitgaat, en anderszins weer van andere, en dat gij u maar in de oolje neemt, als gij Prof. van der Leeuw op eene bladzijde nasprekt, dat gij bij hem kunt beginnen van voren af aan, een illusie, die hij de andere bladzijde u afneemt? Maar dan zoo, dat gij het allang vergeten waart, misschien?

c) Een en ander verklaart, hoe valsche de weergave van mijn woorden is, als Prof. van der Leeuw meent, dat bij ons het bezwaar tegen hem was, dat hij „een dogma" voorhoudt, „dat niet ho-

ware is
„weergave"
Prof. van
zelf heeng
dogma er
niet, tegen
weten, dan
ik strijd
ook al be
heb ik ni
ning van
die van
waar is,
met ander
oort zullen
Leeuw,
aanvaard
het niet
formulieren
zegt, met
de eerli
kelken g
ten, die z
school (w
maar nie
natuurlijk
enkele
te verb
hoort u
helle, het
„vandaar
de opstan
van der l
nog eerbi
bied hier
woord de
geweld is
En dá
weten, vo
zijn aanh
ten. Ik w
doen heb
vaarden, z
d) Daar
zoo veel p
zou ik p
begeleid r
Een lie
tegen het
der kerk
Leeuw be
Waarom
gumentati
wederzijds
moest dat
overlaten
Haten?
van! Ik
woord, d
tijden (b.v.
fecta pra
zullen „v
dat Christ
eeuwighe
Dat Pr
anders de
afmaakt
haat", dat
die onreel
meen We
beter wille
e) En n
niet beken
algemeen
Zij moeten
meerden
leven heb
luiderucht
Men me
ligt aan
Maar v
trachten t
meerden
ze" (n.l.
Leeuw) „o
dan gew
Want o
bewering
technische
Leeuw den
hoven looj
open en
jaren uiter
eens op n
met die h
ik-gij-relat
praesens e
alzo. Er
disch wer
binders v
wering, d
komt, die
zijn er gel
zelfde met
van der L
nuchter z
dogma de
En als
Leeuw nu
nuchtere